

DUŠKO KEČKEMET

DEKORATIVNA SKULPTURA ZVONIKA SPLITSKE KATEDRALE

Iako na romaničkom zvoniku splitske katedrale ima ukupno oko tridesetak figuralnih skulptura,¹ njegovoj osebujnoj karakteristici pridonosi prvenstveno bogata dekorativna geometrijska skulptura: stupovi, kapiteli i ostali kameni ukrasi.

Istaknuto je već da zvonik splitske katedrale, mada romanička građevina, ima u sebi i mnoge elemente gotike,² jer se gradio, osim završnog kata, u XIII i XIV st., kad je duh gotike strujao i ovim krajevima, iako nije mogao čvrsto uhvatiti korijena zbog romanike, koja je bila općenito prihvaćena i primjenjivana.

Gotički se duh očituje na splitskom zvoniku naročito u posebnoj raščlanjenosti i kićenosti njegovih zidnih površina, koje u stvari više i nisu »zidne« površine, već harmoničan splet otvorenih i slijepih arkada, stupova, vijenaca i životinjskih i ljudskih skulptura.

Dok u figuralnoj skulpturi ima dosta vidljivih crta gotike, dekorativna skulptura svih katova zvonika u duhu je romaničke ornamentike, potpuno stilizirane i geometrijske, s rijetkim težnjama da se na nekim kapitelima približi uzorcima iz prirode. Od toga, naravno, treba izuzeti antičke kapitеле, ili one klesane prema antičkim uzorima, kao i gotičke kapitеле postavljene u doba restauracije zvonika u XV stoljeću.

Ljepota i originalnost splitskog zvonika u prvom je redu u njegovoj bogatosti i raznolikoj romaničkoj dekorativnoj skulpturi. Na žalost, baš je ta arhitektonska i geometrijska skulptura zvonika najteže pogođena radikalnom i netačnom njegovom restauracijom. Dok je arhitektonska cjelina, osim posljednjeg kata, poštovana, dok su tek neke figuralne skulpture površno restaurirane, građevni ukras zvonika obnovljen je ne samo površno već i svje-

¹ D. Kečkemet, Figuralna skulptura zvonika splitske katedrale, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 9, Split 1955, str. 92-135.

² Lj. Karaman, Zvonik sv. Duje, Novo doba, Split 12. IV. 1936.

sno netačno, u težnji da se »korigiraju« nedostaci srednjovjekovnih graditelja.³

Zvonik splitske katedrale građen je u XIII i XIV stoljeću prema nacrtu nepoznatog nam autora. Ta stilska, pa i individualna uravnoteženost i ujednačenost bila je vidljiva na čitavom zvoniku, uz neka manja skretanja, osim na njegovu šestom, završnom katu.

Međutim, iako se zvonik zacijelo kroz dva stoljeća gradio na temelju prvotnog graditeljeva plana, kasniji izvodači nisu bili najstrože vezani uz taj plan izrađujući njegove ukrasne detalje. Vjerojatno ta prvotna osnova nije ni bila razrađena u detalje, već je davala samo bitnu direktivu cjeline, a njegovi izvodači, kipari i klesari su, izmjenjujući se iz generacije u generaciju, varirali i dotjerivali te ukrasne detalje prema svom nahođenju, držeći se ipak stilske osnove prvotnog plana.

Tako možemo objasniti da su bili rijetki jednaki kapiteli stupova ili ostali dekorativni detalji, u jednom istom redu na zvoniku, na jednom istom pročelju. Vidimo, dapače, svjesnu težnju da se dekorativna skulptura neprestano mijenja u oblicima, težnju za slobodom i nevezanošću dekorativne ujednačenosti, simetrije i sličnih principa, na koje smo navikli u antici ili od renesanse dalje.

Poznato je da je romanička arhitektura, pa i dekorativna i figuralna skulptura, izbjegavala principe stroge simetrije, dosljedno sprovedenog stilskog ukrasa, da se općenito bojala monotonije ponavljanja i nastojala što većim variranjem učiniti objekat zanimljivijim.

Tako i dekorativna skulptura splitskog zvonika, koja se sastojala od 65 stupova s kapitelima, 11 dvojnih stupova s kapitelima, 8 dugih vijenaca (s ukupno 18 slojeva) što su obavijali zvonik sa svih strana, 36 kratkih vijenaca i sličnih ukrasa, 96 konsola više ili manje ornamentiranih, 10 pilastara s kapitelima i 1 tordiranim lukom pred ulazom, – ukupno od oko 250 dekorativnih elemenata, *bila je u većini raznolikog oblika, a vrlo rijetko se ponavljala, kao što je to na današnjem obnovljenom zvoniku.*

Restauratori XIX stoljeća, zadojeni principima simetrije i dekorativne i stilske dosljednosti antičke ili renesansne arhitekture, smatrali su tu težnju srednjovjekovnog graditelja za raznolikošću nedostatkom, primitivnošću i nesavršenošću i »korigirali« su je, ponavljajući jedan isti motiv u pojedinim građevnim odjelima zvonika, »dotjerujući« čak i te osnovne motive ili ih »antikizirajući«. Zvonik je time u osnovnoj arhitektonskoj cjelini možda i dobio, postao mirniji, harmoničniji, ali je nenadoknadivo izgubio na originalnosti, na onoj intimnoj i neposrednoj ljepoti detalja, što su varirali i odavali ruku i shvaćanje ukrasa svakog pojedinog klesara.

Stoga proučavajući dekorativnu skulpturu romaničkog zvonika splitske katedrale, vrlo malo će nam moći pružiti sam današnji zvonik. Dragocjene podatke za smještaj osnovnih ukrasnih elemenata na čitavom zvoniku pružit će sačuvani tačni nacrti starog zvonika njegova restauratora A. Hausera,⁴ a

³ D. Kečkemet, Restauracija zvonika splitske katedrale, Zbornik zaštite spomenika kulture, knj. VI–VII, Beograd 1957, str. 37–78.

⁴ Nacrti se čuvaju u Konzervatorskom zavodu za Dalmaciju u Splitu, a reproducirani su u cjelini uz spomenutu autorovu radnju o restauraciji zvonika u Zborniku zaštite spomenika kulture, knj. VI–VII, str. 76–77.

podatke za samu skulpturu brojni sačuvani fragmenti u Muzeju grada Splita, Arheološkom muzeju i u Solinu, a kud kamo manje brojni oni in situ na samom zvoniku.

Preko tri četvrtine dekorativnih fragmenata skinuto je sa starog zvonika i zamijenjeno novim kopijama ili novim tvorevinama, iako ni pola skinutog materijala nije bilo u takvu stanju istrošenosti da je trebalo dirati ga, promatrano čak i očima koje kudikamo više cijene antičku od srednjovjekovne umjetnosti. Skinuti dekorativni materijal povlačio se decenijama gradilištem, upotrebljavan kao kamen, uništavan, a jednoj teatralnoj ideji don Frane Bulića, tipičnoj za konac XIX stoljeća, moramo zahvaliti da nam je znatan dio tog materijala uopće sačuvan. Dok se, naime, antički materijal iz solinskih iskopina stalno prenosio u splitski muzej, direktor tog muzeja je za gradnju i ukras »Tusculuma« na solinskim iskopinama upotrijebio romaničku dekorativnu skulpturu skinutu sa splitskog zvonika. Uzidao ju je obilato kao spolije u zgradu, skoro složio čitavu zgradu od nje, složio od nje fontanu u dvorištu, ukraasio manje pomoćne zgrade, načinio od stupova s kapitelima odrinu u vrtu i još je ostalo neupotrijebljenog materijala.

Zvonik splitske katedrale podijeljen je, po romaničkom principu, na šest strogo odijeljenih katova. Svaki od njih cjelina je za sebe kako arhitektonski tako i dekorativno. Među njima postoji ipak smišljena stilska i estetska uravnoteženost, koja ne dolazi potpuno do izražaja jedino u izgradnji trećeg kata i, naravno, šestog, kasnije građenog, nezavisno od prvotnog romaničkog plana.

Nijedna srednjovjekovna građevina u Dalmaciji nije tako obilno ukrašena dekorativnom skulpturom kao splitski zvonik. Taj skoro orijentalni strah od praznih ploha možemo naći tek u romaničkoj arhitekturi u Srbiji.

Osim na drugom mjestu već nabrojenog i opisanog figuralnog ukrasa,⁵ geometrijski ukras splitskog zvonika sastoji se od stupova s bazama i kapitelima, pilastara, vijenaca, konsola i manjih ukrasa.

Od ukupnog broja od oko stotinu stupova, dvojnih stupova i pilastara s kapitelima danas ih se oko pedeset nalazi u Solinu ugrađeno u »Tusculum« ili kao odrina u vrtu pred njim; jedan dio je sačuvan na zvoniku, a ostalo je uništeno i izgubljeno.

Stupovi s bazama i kapitelima u prva dva kata zvonika bitno se razlikuju od onih u ostala tri kata zvonika (ne računajući posljednji, renesansni kat, koji je vrlo oskudno ukrašen). To su uglavnom antički spoliji, antički stupovi, baze i kompozit-kapiteli, preneseni iz Solina ili Dioklecijanove palače i prilagođeni novoj potrebi ili novi klesani prema njima. Stoga su kod ovih stupova i materijal i dimenzije različiti, baze različitog oblika i visine, prema veličini samog stupa, a i antički kapiteli na jednom istom pročelju različitog oblika i veličine.

Svih šest kapitela glavnih stupova prvog kata zvonika bili su antički kapiteli kompozitnog stila. Od devet stupova s kapitelima na drugom katu oni na zapadnoj i sjevernoj strani bili su antičkog stila, oni na južnoj romaničkog, a na istočnoj strani, zbog terase, nema ukrasa.

⁵ D. Kečkemet, *Figuralna skulptura...*

Antički materijal, kako onaj najosjetljiviji kapitela, tako i stupova i baza, najviše je bio oštećen (iako je kvalitet kamena uglavnom bio bolji od ovog srednjovjekovnih skulptura) i kod restauracije na kapitelima potpuno zamijenjen novim, a na stupovima i bazama u većini slučajeva, ili preklešan.⁶

Iako se tu ne radi o novim romaničkim stupovima s kapitelima već starim antičkima, ipak je duh romaničkih graditelja došao do izražaja u nesimetričnom i raznolikom postavljanju tih preuzetih elemenata, u antički neskladnom, ali romanički slikovitom i intimnom komponiranju stupova, kapitela i baza različitog oblika, veličine i boje materijala. Ta raznolikost i slikovitost uništena je, na žalost, kod restauracije dosljednom primjenom jednog istog tipa antičkog stupa, baze i kapitela u svakom katu.

Ti su kapiteli, kao antički, nakon restauracije zvonika pohranjeni u Arheološkom muzeju zajedno s kapitelima iz samog Mauzoleja.

Osim antičkih, bilo je na drugom katu zvonika i nekoliko romaničkih kapitela. Oni su se bogatim listnim ukrasom približavali antičkom kompozitkapitelu, a za restauracije zamijenjeni su antičkima. Tipično je romanički i dvojni stupić vezan u čvor na sjevernom pročelju drugog kata zvonika koji umjesto baze ima romaničkog lava s janjetom u pandžama. Taj tip dvojnog stupića nalazimo i na reljefu »Navještenja« pod prvim katom zvonika, a i na ostalim romaničkim spomenicima.

Tipično su romanički konsolni kapiteli i polukapiteli nad pilastrima pod ulaznim lukom zvonika i u unutrašnjosti drugog kata. Na njima se ponavlja više ili manje složeni motiv jednog ili dva reda jednolatičnih listova simetrično razdijeljenih, s naprijed savinutim vrhom.

Takav listni ukras najčešći je motiv kapitela, vijenaca i ostale ornamentike splitskog zvonika, a nalazimo ga rjeđe i na nekim drugim splitskim i nekim dalmatinskim romaničkim građevinama. Identičan motiv takva lišća, zajedno s torđiranim stupićima i lukom nad njima, kao na istočnoj strani prvog kata splitskog zvonika nalazi se na bočnom portalu trogirske katedrale,⁷ što približuje prve graditelje splitskog zvonika s onima romaničkog dijela trogirske katedrale. Slična je izravna veza postojala između autora kiparskih radova na Radovanovu portalu i nekim skulpturama na prvom katu splitskog zvonika.⁸

Tip kapitela s takvim stiliziranim jednostavnim listovima varira u ostala tri kata zvonika u najrazličitijim oblicima. Od najjednostavnijeg malenog kapitela sa sama četiri lista, kapitela sa šest i osam listova u jednom redu, pa do jednostavnijih ili složenijih kapitela s takvim listovima u dva reda ili onih s dodanim jonskim volutama iznad dva reda listova, onih s ukrasom ružice na središtu ploče abakusa bio je veliki broj kombinacija. Teško je bilo naći i dva potpuno ista kapitela, iako su uglavnom upotrebljavali isti osnovni motiv takvih listova. Restauracija je monotono uniformirala takve kapitele u pojedinim katovima zvonika.

⁶ Detaljno vidi o restauraciji pojedinih dijelova zvonika u cit. radnji D. Kečkemet, Restauracija zvon ka splitske katedrale...

⁷ Vidi repr. C. M. Iveković, Bau-und Kunstdenkmale in Dalmatien, III, Trogir, Wien 1917, sl. 51 b.

⁸ D. Kečkemet, Figuralna skulptura...

Iako se takav lisnati ukrasni motiv ponavlja varirajući na čitavom zvoniku i daje osnovni pečat njegovoj ornamentici, rijetko ga nalazimo kao dekorativnu skulpturu na ostalim splitskim romaničkim građevinama tog vremena. Tako na portalima splitskih kuća na prijelazu iz romanike u gotiku prevladavaju posve drugi lisnati i geometrijski motivi.⁹ I na kapitelima klastura splitskog franjevačkog samostana na obali takav je lisnati motiv rijedak, a prevladava motiv ne jednolatičnog, već trolatičnog i peterolatičnog lista.¹⁰ Ne nalazimo takav motiv ni na bogato ukrašenom romaničkom kapitelu lože prve splitske vijećnice.¹¹ Ne nalazimo ga, konačno, ni na dva drvorezbarska remek-djela splitske romanike, vrlo bogata biljnom dekoracijom, na Buvinovim vratnicama, ni na korskim sjedištima iste katedrale.¹²

To dosljedno variranje jednog osnovnog dekorativnog motiva na kapitelima, pa i na vijencima i ostalim ukrasima splitskog zvonika dokazuje nam isto što i arhitektonska stilska cjelovitost i skladnost čitavog splitskog zvonika (osim VI kata), iako se gradio dva stoljeća, tj. postojanje osnovnog građevnog nacrtu nepoznatog autora koji je davao bitni pečat gradnji zvonika kroz čitava dva stoljeća.

Uz već navedene kapitele s motivom jednolatičnog lista javljaju se u gornjim katovima zvonika ipak sve više i kompliciraniji ornamenti lozina, akantusova ili palmova lišća. Često je to utjecaj antičkog akantusova motiva, ali češće utjecaj gotike koja se tada, u XIV st., uza sav romanički osnovni nacrt zvonika, morala bar donekle ispoljiti. Gotika se naslućuje na gornjima katovima zvonika naročito u elegantnim okruglim ili češće oktogonalnim stupićima u biforama ili dvojnim stupićima na sredini pročelja s lisnatim kapitelima koji su vrlo bliski gotičkim.¹³

Dok se na prva dva kata sloboda upotrebe različitih stupova, kapitela i baza može tumačiti i primjenjivanjem gotovog antičkog materijala, na ostalim katovima zvonika vidi se da je ta raznolikost dekorativnog elementa u motivima, dimenzijama i materijalu bila svjesna i hotimična. Na istom pročelju istog kata stupovi, njihovi kapiteli i baze, iako stoje simetrično jedan prema drugome, gotovo uvijek su različiti. Različita je veličina, debljina, profil, a često i materijal stupova; različit je ornamentat kapitela; različiti su gotovo bez izuzetka profili baza stupova. To je naročito uočljivo na brojnim dvojnim stupovima, koji u većini slučajeva imaju iste ili slične kapitele, ali vrlo često stupove različitog oblika i profila, tj. okrugli uz osmerokutni, osmerokutni uz šesterokutni i sl. U nekim slučajevima može ta istaknuta heterogenost biti i plod neke kasnije restauracije, od XV–XIX st., ali ti slučajevi su rjedi, a donekle i vidljivi.

Posljednja restauracija zvonika svela je sve te raznolike tipove stupova i kapitela na nekoliko osnovnih i »uljepšanih« tipova i ponavljala ih dosljedno

⁹ Vidi portale na kućama Pod zvonikom, Alešijeva 3, Dioklecijanova 14.

¹⁰ C. M. Iveković, o. c. IV, Split, 33.

¹¹ D. Kečkemet, Romanička loža u Splitu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. 8, Split 1954, sl. 27.

¹² Lj. Karaman, Buvinove vratnice i drveni kor splitske katedrale, Rad Jugosl. akademije znanosti i umjetnosti, knj. 275, Zagreb 1942, sl. 1–68.

¹³ Sličan mramorni romanički stupić s kapitelom nalazio se u Muzeju grada Splita. Vidi repr. C. Fisković, Romaničke kuće u Splitu i u Trogiru, Starohrvatska prosvjeta, III serija, sv. 2, Zagreb 1951, sl. 71.

u čitavim katovima. Stoga je potrebno poći u Solin da bi se mogli upoznati barem tako izolirani i izvan njihove prvotne funkcije. Njihov nekadašnji položaj na zvoniku ne može se odrediti prema njihovim kopijama na restauriranom zvoniku, jer one, kako sam istaknuo, u većini slučajeva nisu ni približno tačne, već prema nacrtima starog zvonika uoči restauracije Aloisa Hausera.¹⁴

U pročelje zgrade »Tusculuma«, kod solinskih »Manastirina«, nalazi se uzidano šest stupova s kapitelima i bazama, nad lijevim ulaznim vratima jedan dvojni stupić s kapitelima, uz vrata podrma dva stupa s bazama i kapitelima, na nužniku četiri stupa s bazama i kapitelima, na ogradi vanjskih stražnjih stepenica nekoliko fragmenata stupova, tri baze i dva kapitela, na česmi u dvorištu nekoliko fragmenata stupova, u unutrašnjoj prostoriji četiri kapitela, u dvorišnom zidu, na dvorištu i u travi nekoliko kapitela, jedan služi kao noga kamenog stola, jedan lijepi stup s kapitelom je na ulazu u aleju čempresa, nekoliko kapitela u samoj aleji a ostali su stupovi, s bazama i kapitelima što nisu prvotno pripadali njima, upotrijebljeni u vrtu »Tusculuma« da nose željezne šipke za odrinu vinove loze.

Stupova ima najviše okruglih, zatim osmerostranih i šesterostranih, a nekoliko i tordiranih. Baze su jednostavne, a sastoje se od četiri, pa sve do deset profila. Većinom su okruglog tlocrta, a neke imaju najdonju ploču kvadratnu, dok se s okrugle najdonje ploče spušta na uglove kvadratna po jedan list.

Kapiteli su različite veličine i oblika, od najjednostavnijih, skoro geometrijskih čistih, s upotrebom jednolatičnog lista u jednom redu, do dvorednih i trorednih lisnih motiva s ugaonim volutama, složenih kapitela s ružicom na sredini svake strane abakusa, kapitela s romaničkom stilizacijom antičkog tipa kompozit-kapitela, dvojnih kapitela i vitkih, skoro gotičkih, lisnih kapitela. Većina od njih ima jedan jednostavno profiliran prsten između kapitela i stupa, neki dva do tri, a neki nemaju nijedan.

Materijal većine stupova, kapitela, baza domaći je kamen, brački, korčulanski i trogirski, dosta šupljikav i potamnio od vremena, ali ima i uvezenog mramora. Kako su mramorni kapiteli i stupovi u većini slučajeva lošije sačuvani, puni raspuklina ili fragmentarni, može se zaključiti da je za njihovo klesanje upotrijebljen antički materijal, preklesan za novu potrebu. Kvalitet i boja tog mramora su različiti i nije im lako odrediti porijeklo.

Među kapitelima stupova i pilastara u Solinu ina ih nekoliko koji na prvi pogled odaju kasniji datum i kasniji stil od onog gradnje zvonika. Tako je kapitel s bujnim zavijenim lišćem, s rupicama radenima svrdlom, što odaje Alešijev stil (na ogradi vanjskog stepeništa). Takvi su polukapiteli pilastara, dodanih u XV stoljeću u doba nadbiskupa Dujma de Judicibus, danas u fragmentima na fontani u »Tusculumu«, među fragmentima u dvorištu, ugrađeni u ogradnim zidovima malenog mosta nad koritom potoka na putu – bedemu solinskih iskopišta i u lapidariju Arheološkog muzeja u Splitu i nadglavci dvojnih stupova uzidani u istu česmu.

Poznato nam je da su na popravcima splitskog zvonika (ne na gradnji koja je već bila gotova osim posljednjeg kata) bili uposleni u XV st. i najpoznatiji

¹⁴ Arhiv Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju u Splitu. Reproducirani u već spomenutoj radnji D. Kečkemet, Restauracija zvonika...

tiji naši kasnogotički i renesansni majstori Juraj Dalmatinac, Andrija Aleši i Nikola Firentinac.¹⁵

Međutim, nijedan od tih poznatih majstora nije ostavio na splitskom zvoniku značajniji trag, jer su izvršili samo manje restauratorske zahvate, više obrtničke, izmijenivši neke trošne kapitеле i nadglavke novima, a davši im pri tome stil svog vremena i svoje škole. Juraj Dalmatinac je radio na zvoniku četrdesetih godina XV st. vjerojatno usput dok je zidao Staševu kapelu u istoj katedrali, a Andrija Aleši i Nikola Firentinac bili su, prema jednom dokumentu, plaćeni sa 90 zlatnih dukata za izradu nekih stupova i ostalih manjih radnji na zvoniku 1472. god.

Vjerojatna je Karamanova pretpostavka da se ruka Jurjeva nazire u dva kapitela ispod bačvastog svoda prvog kata zvonika, a Andrijina i Nikolina u nadglavcima iznad središnjih dvojnih stupića u četvrtom katu.¹⁶

Stil Jurjeve radionice (u kojoj je, uostalom, radio i Aleši) vidio bih i u već spomenutim polukapitelima (konsolama) pilastara umetnutih kao pojačanja romaničkih lukova južne i sjeverne strane prvog kata zvonika.

Detaljna analiza tih skulptura i traženje njihovih autora nisu mogući sa sigurnošću baš zato što se radi o manje važnim dekorativnim ulomcima, na kojima individualne značajke stila pojedinog majstora nisu mogle doći do izražaja. Istakao bih ipak skoro baroknu bujnost savinutog lišća konsola nad spomenutim pilastrima, blisku Jurju, ali po mekoći oblika uže vezanu uz Alešija.¹⁷ Naročito vješto je izrađen fragmenat nadglavnika nekog stupa ili reljefnog ukrasa, kojemu nije moguće sa sigurnošću odrediti prvotni položaj na starom zvoniku, danas uzidan u česmu »Tusculuma«. Sastoji se od dva simetrično postavljena lista vinove loze (jednome nedostaje polovina), s vidljivim žilama, kiparski i dekorativno majstorski modelirana. Iako nemamo nikakva pouzdanog dokaza, možemo prema stilu i kvaliteti pretpostaviti da je ruka Jurjeva meglu isklesati taj ukrasni motiv lozina lišća, u kojemu je udružena čvrstoća kamena s mekoćom i gipkošću lista.

Vrlo je zanimljiv i jedan drugi kapitel što također podržava, s ostalima, odrinu u vrtu solinskog »Tusculuma«. Neobično je da do sada nije uočen iako je na njemu grb obitelji Marulića, tj. krilo s lavom nad njim. Sudeći po profilu abakusa, po ugaonim volutama i listovima s rupicama izrađenim svrdlom i po samom štitu i detaljima grba, radi se o gotičkom ili kasnogotičkom kapitelu, iako nema dovoljno izrazito gotičkih elemenata. Vjerojatno je taj kapitel umetnut u zvonik prilikom neke restauracije na mjesto oštećenog romaničkog kapitela, kao i oni prije spomenuti gotički fragmenti. Skinut je pak prilikom posljednje restauracije zvonika, a da nije zamijenjen novom kopijom (što, uostalom, ne bi bilo ni potrebno jer je vrlo dobro očuvan). Restauratori su ga potpuno uklonili, iako su zadržali neke druge kasnije grbove na zvoniku i obnovili ih, mada se ovdje radi o grbu koji je u Splitu imala

¹⁵ Š. Ljubić, *Dizionario biografico*, Beč 1856, str. 150. – P. Kolendić, *Aleši i Firentinac na Trem'tima*, *Glasnik skopskog naučnog društva*, sv. 1, Skoplje 1925, str. 207, bilj. 6. – Lj. Karaman, *Zvonik sv. Duje* . . . , str. 7. – C. Fisković, *Umjetnički obrt XV i XVI st. u Splitu*, *Zbornik Marka Marulića*, Zagreb 1950, str. 128–129.

¹⁶ O. c., str. 7.

¹⁷ Vidi sličnu Jurjevu tehniku rada na zavinutom lišću nad ciborijem Staševa oltara u katedrali, ili tehniku Jurjeve i Alešijeve radionice na kapitelima u Splitu i Omišu, reproduciranim uz radnju C. Fiskovića u *Zborniku Marka Marulića*, tab. I, VI.

samo obitelj Marulić.¹⁸ Manje je pak vjerojatno da bi taj kapitel potjecao s neke druge zgrade u Splitu, kad su svi ostali kapiteli, preneseni iz Splita u »Tusculum«, materijal uklonjen sa zvonika.

Da li taj grb na jednom od kapitela zvonika može svjedočiti o udjelu Marka Marulića pri njegovoj restauraciji, teško je reći, ali nemoguće ne bi bilo kad znademo da je on u svojoj oporuci 1524. godine ostavio novčani prilog i za popravak tog zvonika.¹⁹

Vrh svakog kata zvonika obavijen je bogatim dekorativnim *vijencem* (frizom) od nekoliko slojeva različitog klesarskog ornamenta, uključivši i postament zvonika; jednostruki vijenac nalazi se osim toga na gornjoj polovini prvog i drugog kata.

Ti široki ornamentirani pojasi vijenaca, istaknuti igrom svjetla i sjene na njima, pridonosili su bogatstvu ukrasa čitavog zvonika i pojačavali su njegovu izrazito romaničku vodoravnu podjelu na katove. Njihove istaknute horizontale bile su u skladu s perforiranim vertikalama bifora zvonika i uspravnim stupovima. Taj sretno postignuti odnos ostavlja osnovni utisak arhitektonske harmonije i stabilnosti zvonika, iako ga danas znatno krnji neusklađeni posljednji kat s previsokim krovom.

Kao što su varirali motivi na dekorativnoj skulpturi kapitela zvonika, izmjenjivali su se oni s mnogo mašte i smisla za ukras na brojnim pojasi vijenaca njegovih katova. Izvodioci su ovdje ipak morali biti dosljedni početnom motivu pojedinog pojasa i ponavljati ga nepromijenjenog oko čitavog zvonika, sa sve četiri njegove strane. U tome su kod izrade kapitela i ostalog klesarskog ukrasa imali mnogo veću slobodu. Tek bi se na kojem mjestu neki drugi osnovni motiv upleo u koje polje vijenaca.

Prigodom posljednje restauracije obnovljeni su u cijelosti svi vijenci, osim nekih dijelova na prva dva kata, zvonika, ali su motivi tačno, iako nekom strogom hladnoćom, kopirani.

Dekorativni motivi koji se sreću u svih pet katova zvonika tipično su romanički i ne približuju se vremenom gradnje gotici, kao što je slučaj s motivima nekih ostalih skulptorskih ukrasa. Dapače, jedan isti motiv, tipično romanički, zavrnuti (tordirani) konopac što je upotrijebljen u vijencu drugog kata zvonika upotrijebljen je i u vijencu petog kata. Ili također romanički motiv »zubaca zupčanika« nalazi se u vijencu podnožja, drugog i četvrtog kata zvonika, dakle u gradnji XIII i XIV stoljeća. I to je dokaz postojanja osnovnog nacrt zvonika kojemu su bili u bitnim momentima podređeni i kasniji izvodioci.

Vrh masivnog podnožja zvonika ukrašen je vrlo jednostavnim vijencem koji se sastoji od jednog samog pojasa »zubaca zupčanika« i nekoliko neukrašenih profila nad njim.

Kao nastavak antičkih kapitela pod ulaznim lukom zvonika produžuje se s obje strane, ali samo na zapadnom pročelju zvonika, vijenac bogato iskićen akantusovim lišćem. Taj izrazito antički motiv, koji se u toj mjeri više ne ponavlja nigdje na zvoniku, nije toliko inspiriran rimskim spomenicima u

¹⁸ Vidi Heyer von Rosenfeld, *Der Adel des Königreichs Dalmatien*, Nürnberg 1873.

¹⁹ L. Jelić, *Zvonik spljetske stolne crkve*, *Viestnik hrv. arheološkog društva*, N. S. I, Zagreb 1896.

Splitu koliko je stilski nastavak motiva antičkih kompozit-kapitela koji su, kao spoliji, obilno upotrijebljeni u prvom katu zvonika.²⁰

Vijenac nad prvim katom zvonika sastavljen je od deset slojeva, od kojih su dva ukrašena, a ostali su jednostavnog polukružnog ili pravokutnog profila. Tipično romanički je motiv grede, polukružnog presjeka, s motivom šahovskog polja, izmjenično istaknutih i udubljenih kocaka. Sličan motiv nalazimo i na pročelju kuće preko puta zvonika na Peristilu. Isti motiv upotrijebljen je još nekoliko puta za nadglavnike nad dvojnim stupićima i kapitelima četvrtog i petog kata zvonika.

Drugi sloj vijenca sastoji se od pravilnog niza jednolatičnih listova bez srednjeg razdjeljka, listova često upotrebljivanih u dekoraciji zvonika. Taj vijenac teče na sjevernoj i južnoj strani, nad spojnim lukom, sve do samog mauzoleja.²¹

Svojom lijepom žutosmedom patinom ti izvorni dijelovi govore koliko bi čitav zvonik dobio na slikovitosti da se štedilo ono što je bilo moguće poštediti.

Nad stupovima i kapitelima drugog kata zvonika, a pod slijepim arkadica-ma, teče skromniji vijenac sastavljen od nekoliko jednostavnih profila i dva vrlo uska reda »ribljih ljsaka«, također izrazito romaničkog ukrasnog motiva. Nalazimo ga, među ostalim, i na pročelju splitske romaničke zgrade kod Zlatnih vrata.²²

Nad samim drugim katom bogatiji je vijenac u kojemu se ističu tri sloja: jedan sa »zupcima zupčanika«, drugi s »uzvijenim konopcem« (tordiranim bastonom), a treći se sastoji od kvadrata sa stiliziranim palminim listovima(!), od kojih svaki ima svoje središte u lijevom donjem uglu kvadrata. Listovi se duž sve četiri strane zvonika ponavljaju pravilno jednaki, osim ugao-nih, koji strše vrhom prema vani.

Motiv uzvijenog konopca (tordiranog bastona) čest je u našim i prekomorskim, naročito apulijskim, romaničkim građevinama, jednako kao i sličan motiv tordiranog stupa. Motiv pak nesimetričnog palmine lista rjeđi je i tipičan za splitski zvonik, dajući mu jednu osebujniju notu. Ponavlja se isti u vijencu na petom katu zvonika, a i na nekoliko konsola nadglavnika na četvrtom i petom katu zvonika. Spada među najljepše i najoriginalnije motive čitave dekorativne skulpture splitskog zvonika. Svaki je list rječavan kao cjelina za sebe, a svi spojeni zajedno stvaraju vrlo slikovit i raskošan vijenac. Tipičniji je za drugu fazu gradnje, iako nije isključeno da se nalazio fiksiran u osnovnom nacrtu zvonika.²³

Nad trećim katom zvonika dominira u vijencu motiv naizmjenično postavljenih »pilinih zuba«. I taj motiv nije rijedak na našoj romaničkoj profanoj

²⁰ Ne vidim ni tako istaknute sličnosti dekoracije zapadne fasade zvonika s motivima na Dioklecijanovim »Zlatnim vratima« na kojima se uglavnom ponavlja motiv »ovulusa«.

²¹ Znatan dio ovog vijenca sačuvan je originalan na zvoniku, a umetane su tek zakrpe gdje je bilo potrebno.

²² C. Fisković, Romaničke kuće u Splitu i u Trogiru..., sl. 60.

²³ Fragmente sva tri pojasa vijenca, tj. zubaca zupčanika, uzvijenog konopca i palminih listova nalazimo uzidane u solinski »Tusculum« i njegove dogradnje. Posljednji tvori vrlo slikoviti nadvratnik magazina dok su njegovi dijelovi i dijelovi uzvijenog konopca obilno upotrijebljeni pri slaganju »česme« u istom dvorištu.

i sakralnoj arhitekturi.²⁴ Dva pravilna reda pilinih zuba obavijaju u isturenom vijencu zvonik sa svih strana.²⁵

Na vrhu četvrtog kata vijenac je s motivima »zubaca zupčanika«, »bastona« polukružnog profila i niza jednolatičnih jednostavnih listova sa središnjim razdjeljkom, najčešćim lisnatim ukrasom na zvoniku.²⁶

Vijenac na petom katu zvonika ponavlja motiv tordiranog bastona, samo tanjeg nego na drugom katu, motiv nesimetričnih palminih listova, uz jedan lisnati motiv dosta sličan antičkim i renesansnim motivima na vijencima. I ovaj pojas pokazivao je neke nepravilnosti umetanjem pojedinih listova drugog vijenca.

Posljednji, šesti, kat starog zvonika, građen tek u XVI stoljeću, imao je jedan arkadama isprekidani konsolni vijenac od gotičkih kocaka i jedan dvostruki vijenac pod krovom od antičko-renesansnih »ovulusa« i s jednakim antičko-renesansnim konsolicama sa stiliziranim listovima. Restauratori su na današnjem završnom oktogonalmom katu posve proizvoljno ponovili nekoliko slojeva vijenca s donjih katova kao, uostalom, i druge dekorativne klesarske motive kapitela, konsola, slijepih arkadica i sl.

Konsole i ostali manji skulptorski ukrasi zvonika variraju u većini slučajeva već spomenute motive kapitela i vijenca. Romanička raznolikost, nesimetričnost u postavi i izbjegavanje ponavljanja i monotonije na tim se ukrasima naročito ističu.

Na zvoniku ima skoro stotinu različitih konsola više ili manje ornamentiranih. Naročito su mnogobrojne i obilno ornamentirane one na gornja tri kata, jer na prva dva kata zbog zatvorenijih zidnih ploha nisu bile toliko potrebne.

Najčešći je konsolni motiv simetričnog akantusova lista, vrha savijenog prema dolje, najčešći antički i kasnije renesansni motiv u Splitu. Bio je taj motiv zacijelo inspiriran i na brojnim sličnim konsolama Dioklecijanove palače, naročito Mauzoleja, Krstionice, Zlatnih vrata, ali ne možemo isključivo uz taj izvor povezati njegov nastavak, jer su to motivi koji su i u gotici vrlo česti, a na splitskom zvoniku ih nalazimo na gornjim katovima koji su u mnogome podlegli utjecaju gotike u XIV st.

Osim tih kićenijih i složenijih konsola s istaknutim biljnim ukrasom bilo ih je i s jednostavnim geometrijskim ukrasom, izrazito romaničkih, s dva tri jednostavna ovalna ili uglata profila. Veći broj konsola ponavljao je stilizirani već spominjani jednolatični list vrha savinutog prema dolje.

Neke konsole iz kasnije faze gradnje bile su bogatije isklesane uz upotrebu svrdla za rupice i podsjećaju dosta na kasnorimsku dekoraciju.

Neke konsole sastojale su se od ljudskih i životinjskih likova, o čemu se posebno govorilo u već spomenutoj radnji.²⁷

Skoro sve konsole starog zvonika zamijenjene su novim kopijama ili proizvoljnim oblicima. Od starih skinutih konsola sačuvan je manji dio, ugrađen

²⁴ Vidi npr. pod biforom stambene zgrade u Trogiru C. Fisković, Romaničke kuće u Splitu i u Trogiru..., sl. 51.

²⁵ Duži dio vijenca uzidan je kao ukras u pročelje »Tusculuma«. I po njegovoj učuvanosti najbolje se vidi da mu nije bila potrebna »restauracija«. Ostali dijelovi vijenca uzidani su u pobočne zidove zgrade i nalaze se, u manjim fragmentima, u njenu vrtu.

²⁶ Dijelovi bastona i zubaca uzidani su u »Tusculum« i u njegovu česmu.

²⁷ D. Kečkemet, Figuralna skulptura...

na pročelju i ostalim zidovima solinskog »Tusculuma« i njegovih pomoćnih zgrada.

Slijepe arkadice četvrtog i petog kata zvonika danas podržavaju restaurirane konzole sve istog oblika s listom savinutog vrha. Potrebno je, međutim, istaknuti da su ta dva reda konzola, obavijajući zvonik sa sve četiri njegove strane varirala u originalu sa oko deset različitih motiva, zadržavajući samo jednaku veličinu. Mogao je neki od tih motiva biti plod kasnijih popravaka, ali je pouzdano da se prvotni izvođači nisu strogo držali jednog tipa.

Ostali ukrasi na zvoniku sastoje se od različitih *nadglavnika*, naročito u biforama nad kapitelima, raznih brojnih *imposta* nad ugaonim i središnjim dvojnim stupovima i kapitelima trećeg, četvrtog i petog kata, zatim većeg broja kraćih vijenaca, naročito onih na petom katu zvonika.

Motivi su na tim ukrasnim dijelovima najrazličitiji, stilski su uglavnom romanički, a tek neki s utjecajem gotike u ornamentici.

Nadglavnici u biforama tri gornja kata imaju najčešće sličan motiv jednolatičnog lista. Samo, za razliku od današnje restauracije, gdje je on strogo dosljedno primijenjen na sve bifore, on je na starom zvoniku varirao u obliku, u veličini, u broju profila ploča nad njim, a katkada je i sasvim izostajao.

Ukrasni umeci (*imposta*, *nadglavnici*) iznad kapitela središnjih i ugaonih stupova gornja tri kata bili su najrazličitiji i nisu bili ni na istom katu, ni na istoj fasadi jednaki. Najjednostavniji i najpravilniji bili su oni na trećem katu zvonika, čisti profili u nekoliko slojeva bez ornamenta.

Oni na četvrtom i petom katu sastojali su se od nekoliko različitih slojeva, nekoliko ukrasa položenih jedni na druge. Sreće se tu najprije motiv jastuka, polubastona zaobljenih krajeva, bez klesarskog ukrasa, ili s ukrasom naizmjeničnih kocaka šahovskog polja u nekoliko redova.²⁸ Ponovljen je nekoliko puta i motiv kratkog tordiranog bastona. Vrlo je lijep ukras s nekoliko uspravnih stabljika s listovima s obje strane.²⁹ Čest je bio i već poznati motiv s vijenaca, kvadrata s nesimetrično postavljenim palminim listovima. On je katkada kombiniran s ostalim lisnatim ukrasima.³⁰

U ukras pripadaju i minijature slijepe arkadice nad tim umecima na četvrtom katu zvonika. Ima ih s jednim izduženim romaničkim lukom, ima ih sa dva, odijeljena trima stupićima s označenim bazama i kapitelićima, a i sa tri luka, od kojih je srednji veći i širi, također odijeljeni stupićima.

Konačno, postoje na više mjesta zvonika posijani pojedini fragmenti već spomenutih ukrasa, bez izravne veze s arhitektonskom i dekorativnom kompozicijom zvonika. Oni su uzidavani jednako kao i neke figuralne skulpture ili neki antički fragmenti, valjda sa željom samih izvodilaca da ih sačuvaju i da ukrase njima zvonik. Ni ti fragmenti nisu doprinosili općem građevnom skladu samog zvonika, ali su pridonosili njegovoj općoj slikovitosti. Danas su, naravno, uklonjeni kao plod srednjovjekovnog barbarskog ukusa.

Spomenut ćemo još veliki tordirani stup koji se u luku savija pod prvim katom zvonika, izrazito romanički građevinski ukras.

Nije nam poznat autor nacrti i prvi graditelj splitskog romaničkog zvonika. Ipak smijemo pretpostaviti da nije bio stranac, jer ako je XIII stoljeće,

²⁸ Sačuvani fragmenat pod muškom glavom uzidan je u česmu u »Tusculumu«.

²⁹ Original u istoj česmi pod konsolom »grbavca«.

³⁰ Originalni fragmenti nalaze se na zgradama u »Tusculumu«, na česmi i naokolo.

stoljeće najvećeg političkog, kulturnog i umjetničkog uspona dalmatinskih komuna, naročito Splita, dalo izrazito domaće majstore kao što su bili Bučina i Radovan, moglo je dati i graditelja splitskog zvonika. Stilski utjecaj pak dolazio je trgovačkim i ostalim kulturnim putovima preko mora s Apeninskoga poluotoka. Dok izvore dalmatinske romaničke skulpture možemo često naći u lombardskoj umjetnosti, dekorativna skulptura ima obično izvor u južnoitalskoj arhitekturi i skulpturi Apulije i Maraka.³¹

Mnogi građevni i dekorativni elementi ukazuju na te odnose s Apulijom, naročito s Barijem, građom s kojim je i Split tada u stalnim trgovačkim vezama. (Polukružne slijepe arkadice: Sipont, Bari i dr.) U nekim dekorativnim dijelovima vidljive su i veze s Markama, naročito Anconom, s kojom je također Split bio u najboljim trgovačkim odnosima i gdje je baš tada pošao da izabere svog prvog načelnika. Jednostavne lisnate kapitele s dva reda, lisnate akantusove ornamente i tordirane stupove slične kao na splitskom zvoniku srećemo i na portalu sv. Marije u Anconi.³²

Nalazimo vidljiv trag tog utjecaja i na ostalim dalmatinskim romaničkim spomenicima, iako za mnoge znamo pouzdano da su djela naših majstora.

Svojom arhitekturom, posve zatvorenom i škrtom svakom dekorativnom skulpturom odvaja se u biti od splitskog rapski zvonik. Ima ipak nekih identičnih dekorativnih elemenata, općenito upotrebljivanih u romaničkoj arhitekturi: vijence iz mjeničnih kocaka i »zubaca zupčanika«.³³

Korčulanska katedrala pak, i sama pod utjecajem apulijske arhitekture i ornamentike, ima mnogo više dodirnih tačaka sa splitskim zvonikom. Na njenu portalu srećemo tordirane stupove poput onih pod splitskim zvonikom, zatim dvojne stupiće povezane u čvor poput onih na zvoniku ili na reljefu »Navještenja« pod njim, jednostavne lisnate kapitele, slične splitskima i slične baze stupova s listićima na uglovima.

Klesarska ornamentika korčulanske katedrale ima uopće dosta dodirnih tačaka s onom splitskog zvonika.³⁴

Jednako su bliske veze dekorativne skulpture trogirске katedrale, odnosno njena romaničkog dijela, i splitskog zvonika. To pokazuju »zupci zupčanika«, arkadice nad lisnatim konsolicama i maleni lisnati kapiteli na katedrali,³⁵ zatim tordirani stupovi i dvostruki red motiva pilinih zuba sa strana Radovanova portala.³⁶ I u unutrašnjosti katedrale nalazimo identične dekorativne motive u osmerostranim stupićima s lisnatim kapitelima na ciboriju nad glavnim oltarom ili friz sastavljen od jednolatičnih listova, poput onih na splitskom zvoniku, na jednom kapitelu trogirске propovjedaonice.³⁷

Ta stilska podudaranja pokazuje naročito jednostavni ukras pobočnog portala trogirске katedrale.³⁸ Motiv tordiranih stupića, stupova s udubljenim rombima poput onog pod lavovima na ulazu splitske katedrale, a naročito identični kapiteli i konsole s motivom jednolatičnih listova ukazuju na iz-

³¹ Utjecaj apulijske skulpture ističe Lj. Karaman u navedenoj radnji: Portal majstora Radovana ..., str. 44.

³² E. Lavagnino, *Il Medioevo*, Torino 1936, sl. 367.

³³ C. M. Iveković, o. c. VI, sl. 2.

³⁴ C. M. Iveković, o. c. VI, sl. 36, 37, 44.

³⁵ C. M. Iveković, o. c. III, sl. 9.

³⁶ C. M. Iveković, o. c. III, sl. 10, 11.

³⁷ C. M. Iveković, o. c. III, sl. 21, 22.

ravne veze, odnosno isti izvor između Splita, Trogira i Korčule. Kako nam je poznata godina izrade tog bočnog portala trogirске katedrale, tj. 1213, može nam ona poslužiti, stilskom analizom, i kao putokaz za tačnije datiranje početka gradnje zvonika splitske katedrale.

Vrlo je vjerojatno da su splitska, trogirska i korčulanska katedrala, odnosno njihovi romanički dijelovi, proizvod iste arhitektonsko-kiparske škole, a pojedini važniji dijelovi na njima, kao Radovanov portal, Buvinova vrata ili figuralna skulptura pod splitskim zvonikom, bili su povjereni istaknutijim tadašnjima kiparima.

Trgovačke, zanatske i kulturne veze među dalmatinskim gradovima bile su tada tako žive da su obično graditelji, kipari i klesari iz jednog istog mjesta više radili u drugim mjestima nego u svom vlastitom. O tome nam svjedoče i arhivski podaci koje je u više navrata objelodanio C. Fisković. Da splitski zvonik nije djelo isključivo mjesne klesarske radionice, dokazuju ostala klesarsko-kiparska romanička djela u Splitu koja imaju vrlo malo sličnih stilskih dekorativnih elemenata s onima najmonumentalnijeg djela njihova grada. Ni izravni utjecaj antičkih dekorativnih elemenata na splitski zvonik nije tako jak kako se to katkada ističe. Tek su neki motivi ornamenta samog mauzoleja utjecali na majstore zvonika. To se naročito odnosi na antičke kapitule, od kojih su mnogi originalni rimski, a mnogi su se u nekim detaljima približili njima (npr. cvijet u sredini abakusa nad kapitelom).³⁹

Inače u osnovi je drugačije tretirana klesarska ornamentika propovjedonica, Buvinovih vratnica ili korskih sjedišta u istoj katedrali iako potječu iz istog doba gradnje zvonika. Jednako su drugačiji stupovi s kapitelima romaničkog klaustra franjevačkog samostana, osim tek nekoliko dodirnih tačaka.⁴⁰ U biti je drugačiji i ornamentat na kapitelu stupa splitske romaničke lože.⁴¹ Slične dekorativne elemente onima zvonika ima tek loža za stražu na Narodnom trgu, s obzirom na svoje stupove s jednostavnim lisnatim kapitelima, za koju, međutim, nemamo nikakvih podataka.⁴² Slične dekorativne elemente imaju i neki portali splitskih romaničkih kuća, kao oni u Žarkovoj i Vranjani-novoj ulici.

Za djelatnost splitskih i ostalih dalmatinskih klesara XIII stoljeća u Splitu nemamo sačuvanih pismenih podataka, ali ih imamo za one u XIV stoljeću, kada se grade gornji katovi zvonika. Osim Splitskana sreće se na tim radovima znatan broj kamenara iz Dubrovnika i južnog primorja, odakle su Splitskani nabavljali čak i izrađene građevinske dijelove. Te veze Splita s južnim našim krajevima na koje je prekomorska apulijska umjetnost mogla izravnije utjecati važne su pri traženju srodnih elemenata i izvora dekorativne skulpture splitskog zvonika i kiparske i klesarske djelatnosti u srednjoj Dalmaciji uopće u XIII i XIV stoljeću kako za romanički tako i za prve početke gotičkog stila.⁴³

³⁸ C. M. Iveković, o. c. III, sl. 51.

³⁹ C. M. Iveković, o. c. IV, sl. 26.

⁴⁰ C. M. Iveković, o. c. IV, sl. 33.

⁴¹ D. Kečkemet, Romanička loža u Splitu, sl. 27.

⁴² C. M. Iveković, o. c. IV, sl. 30.

⁴³ C. Fisković, Romaničke kuće u Splitu i u Trogiru ..., str. 162-163. - C. Fisković, Umjetnički obrt XV-XVI stoljeća u Splitu, str. 127-129.

Ako pak istaknemo već spomenutu hipotezu po kojoj najkvalitetnija kiparska djela splitskog zvonika XIII stoljeća povezujemo uz nedovoljno osvijetljeni lik dubrovačkog kipara Šimuna koji radi i u Barletti,⁴⁴ onda nam taj južnjački udio u splitskom zvoniku postaje vrlo važan, tako važan da i samog glavnog arhitekta zvonika možemo tamo tražiti.

I romanički zvonik splitske katedrale, koji se ponosno uzdiže uz monumentalni mauzolej cara Dioklecijana, svjedoči, kako svojom arhitekturom tako i figuralnom i ornamentalnom skulpturom, o visokom stepenu i jedinstvu dalmatinske umjetnosti tog vremena.

R é s u m é

DUŠKO KEČKEMET:
LA SCULPTURE DÉCORATIVE DU CLOCHER DE LA
CATHÉDRALE DE SPLIT

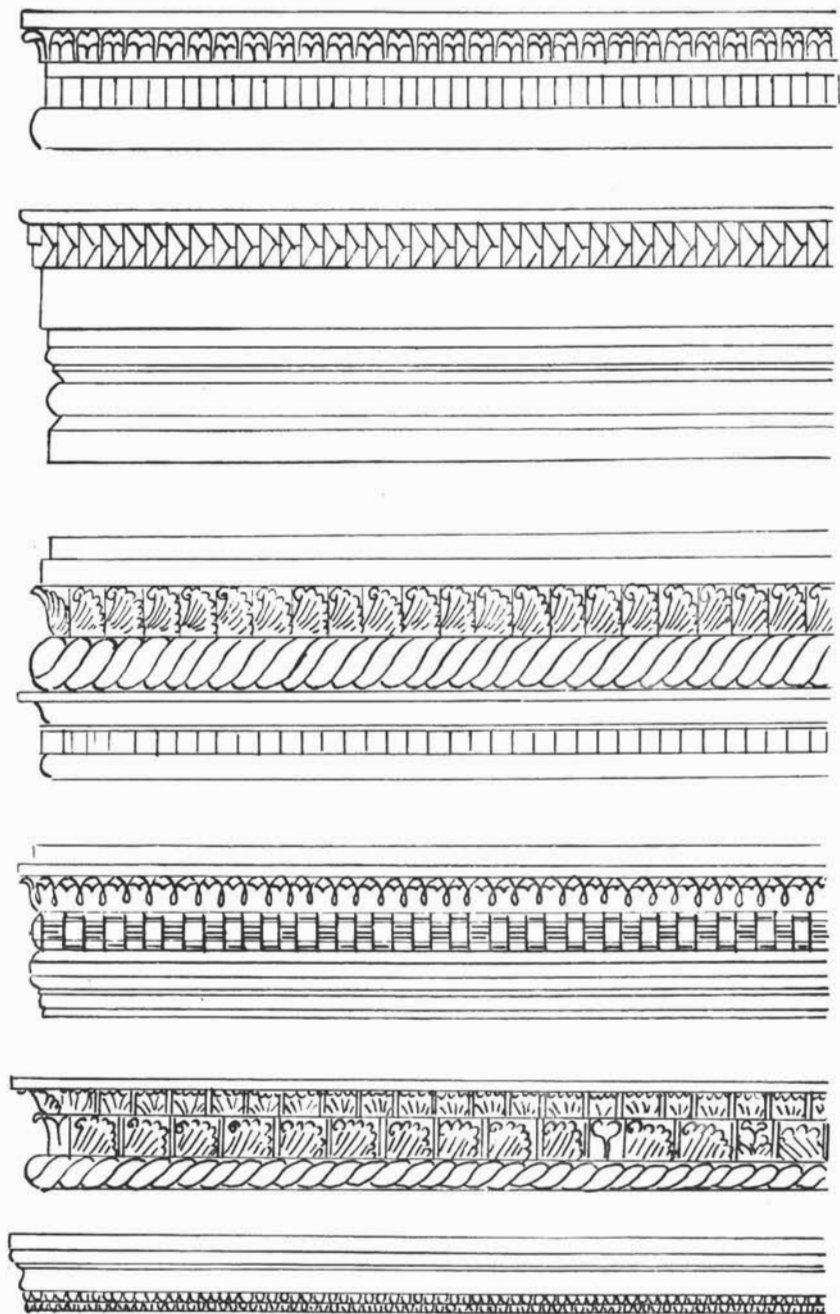
Après avoir traité la sculpture figurative dans un étude antérieure, l'auteur étudié ici la sculpture décorative du clocher de la cathédrale de Split: colonnes et chapiteaux, consoles, couronnes et autres. A la fin du XIXème siècle et au commencement du XXème, à l'occasion de la restauration radicale du clocher, on a enlevé presque toute la sculpture décorative romane et on l'a remplacée par des copies inexactes et fantaisistes. Une partie des fragments décoratifs anciens a servi de matériel de construction du »Tusculum« du gardien des fouilles archéologique à Solin qui se trouve à proximité, ou bien a été employée comme ornement de son jardin. Une partie moindre se trouve dans les environs de Solin, au Musée archéologique de Split et au Musée de la ville de Split.

La beauté et l'harmonie du clocher roman de la cathédrale de Split consistait en premier lieu dans le riche ornement sculptural décoratif, composé de 250 éléments environ, presque tous variés de forme et de dimension, ce qui donnait à l'ensemble du clocher un aspect caractéristique et particulièrement pittoresque et faisait de lui la plus belle construction romane de Dalmatie.

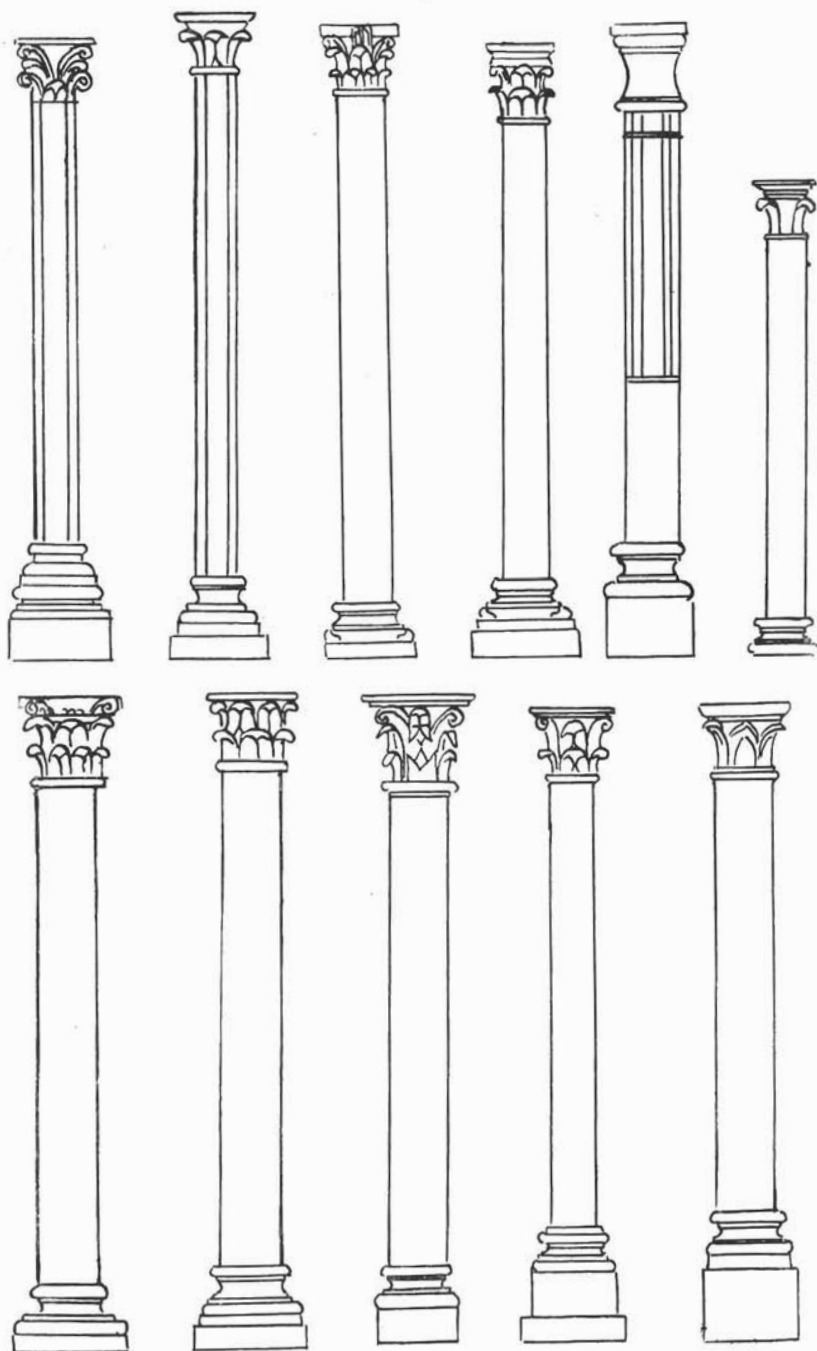
A la réparation des parties ornementales du clocher, au cours des siècles ultérieurs, travaillaient nos maîtres sculpteurs gothiques et renaissants les plus connus: Juraj Dalmatinac, Andrija Aleši et Nikola Firentinac, y laissant la trace de leur style particulier ainsi que celle du style de leur époque.

Bien que l'architecte du plan original du clocher de Split ne soit pas connu, l'auteur suppose, en se basant sur l'analyse stylistique de la construction elle-même, de ses sculptures figuratives et décoratives, que l'architecte était un maître du pays qui était sous l'influence de l'architecture de l'Italie du Sud et de la sculpture de l'Apulie et des Marches et que la plupart des tailleurs de pierre et des sculpteurs qui y travaillaient étaient originaires des villes dalmates.

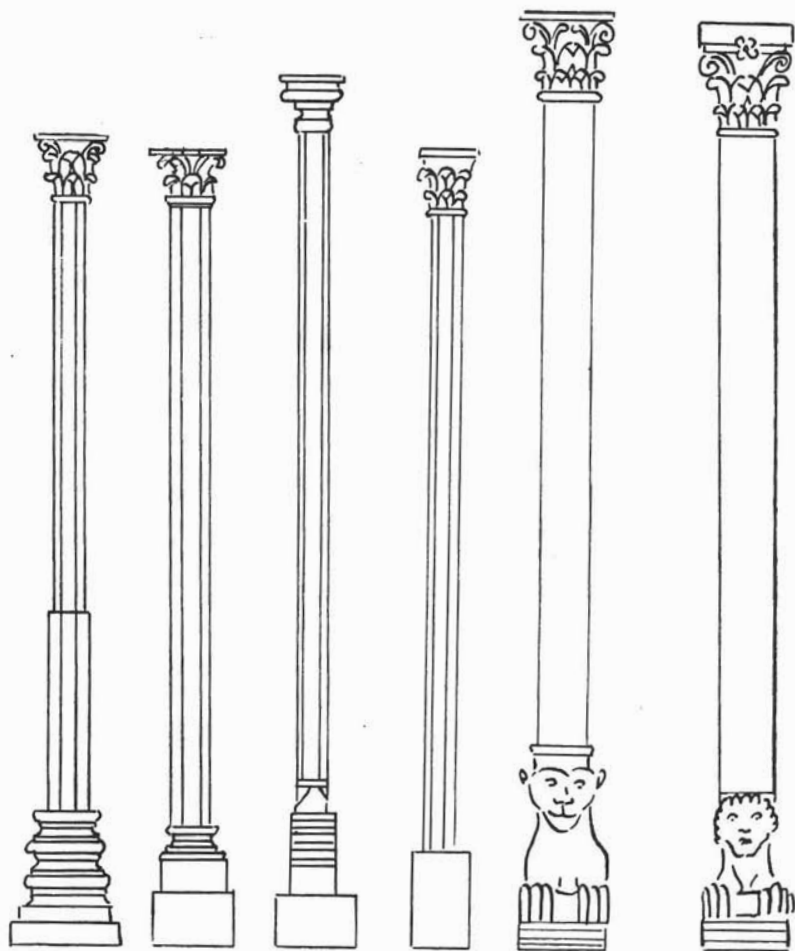
⁴⁴ D. Kečkemet, Figuralna skulptura ..., str. 102, bilj. 35.

Sl. 1. Ukrasní vijenci splitskog zvonika prije restauracije

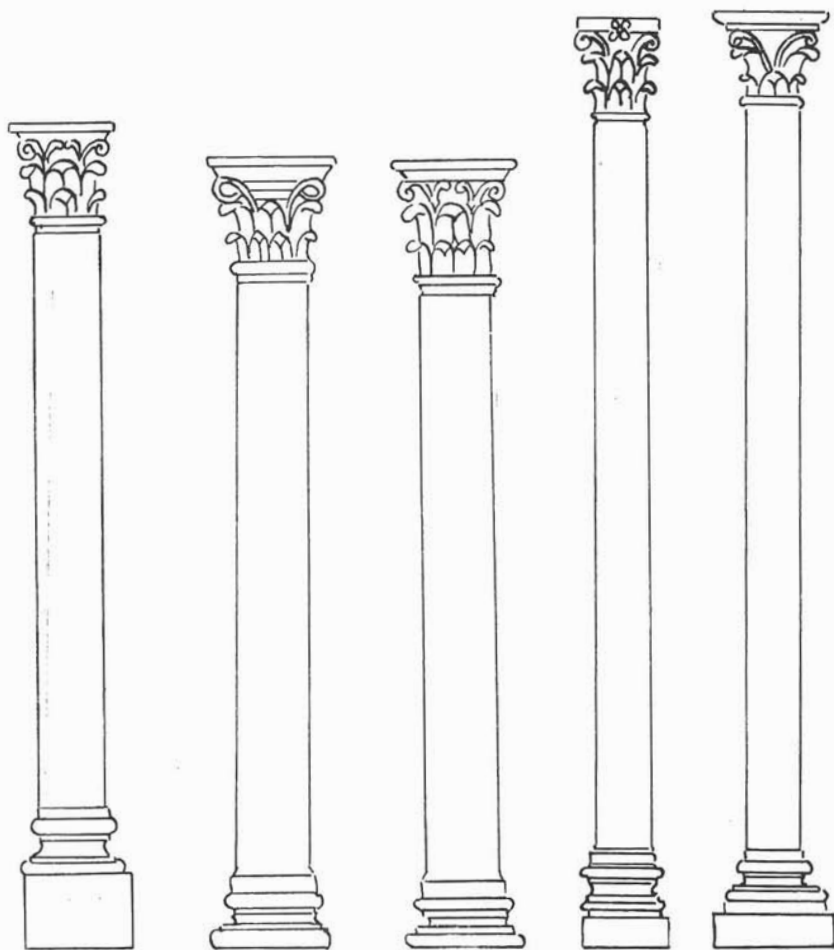

Sl. 2. Stupovi s kapitelima splitskog zvonika prije restauracije

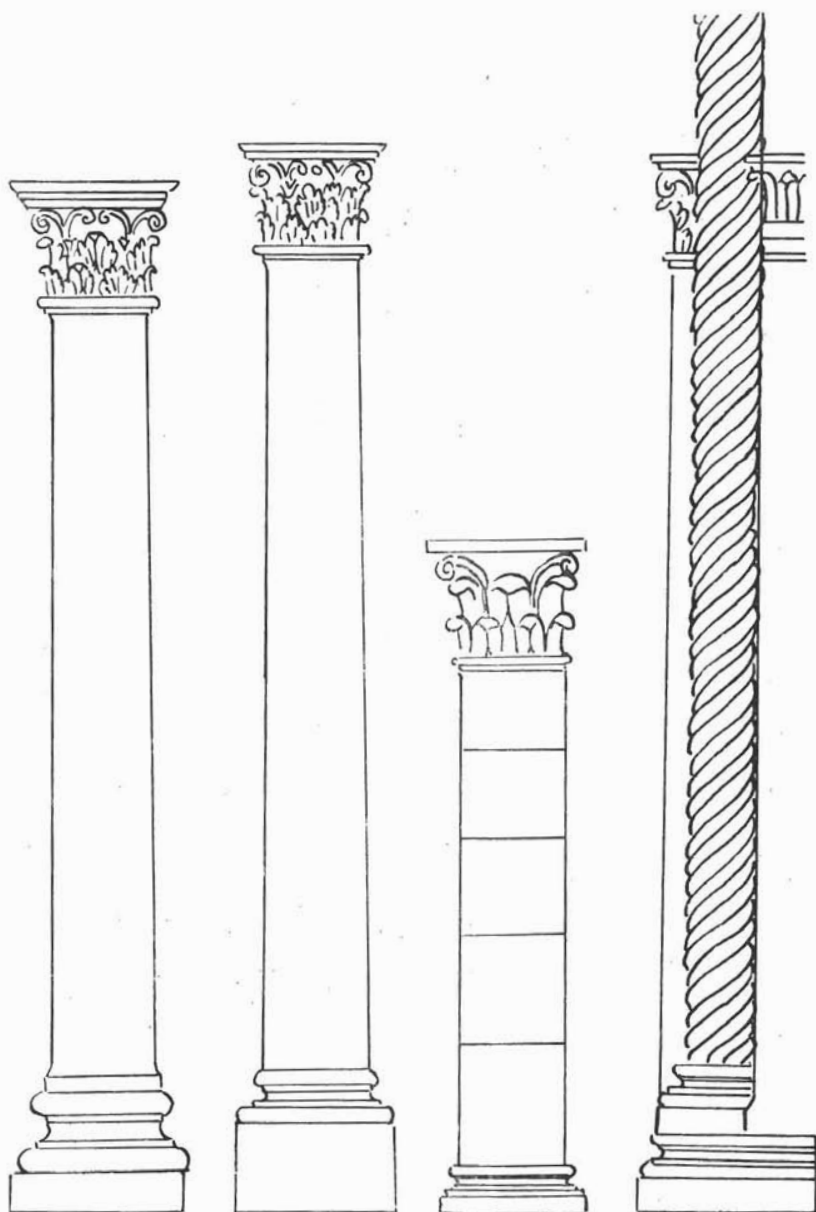

Sl. 3. Stupovi s kapitelima zvonika prije restauracije

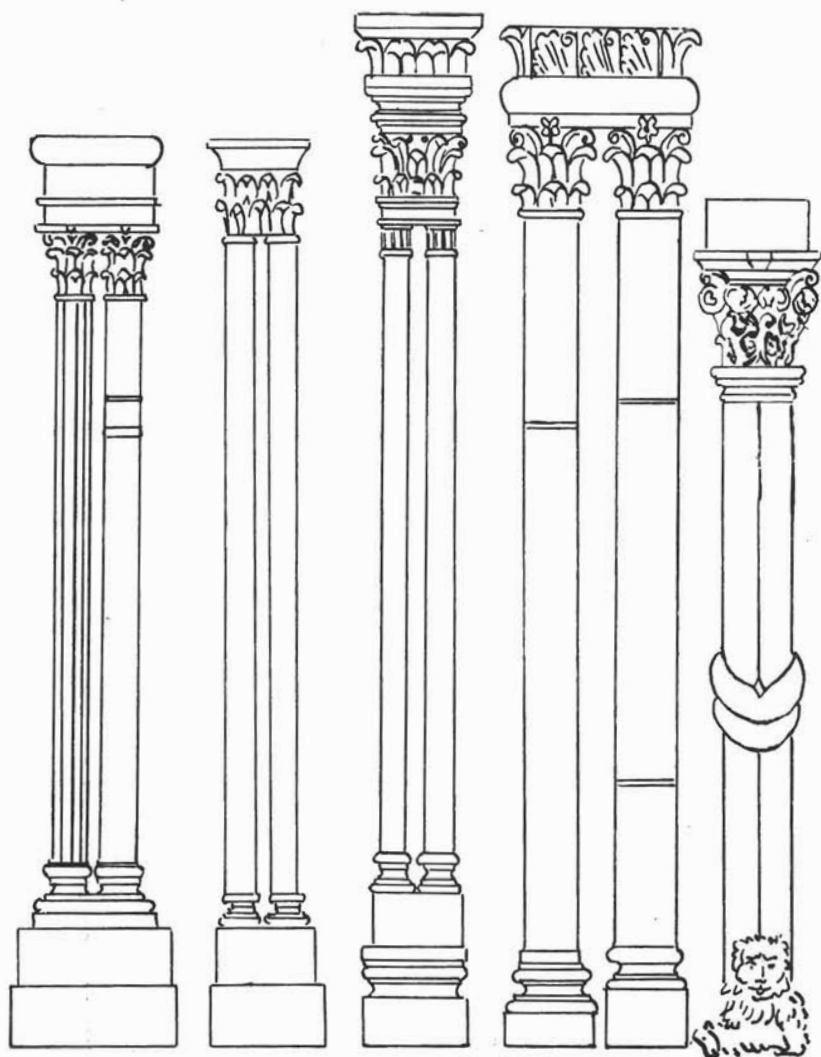
D. Kečkeme:

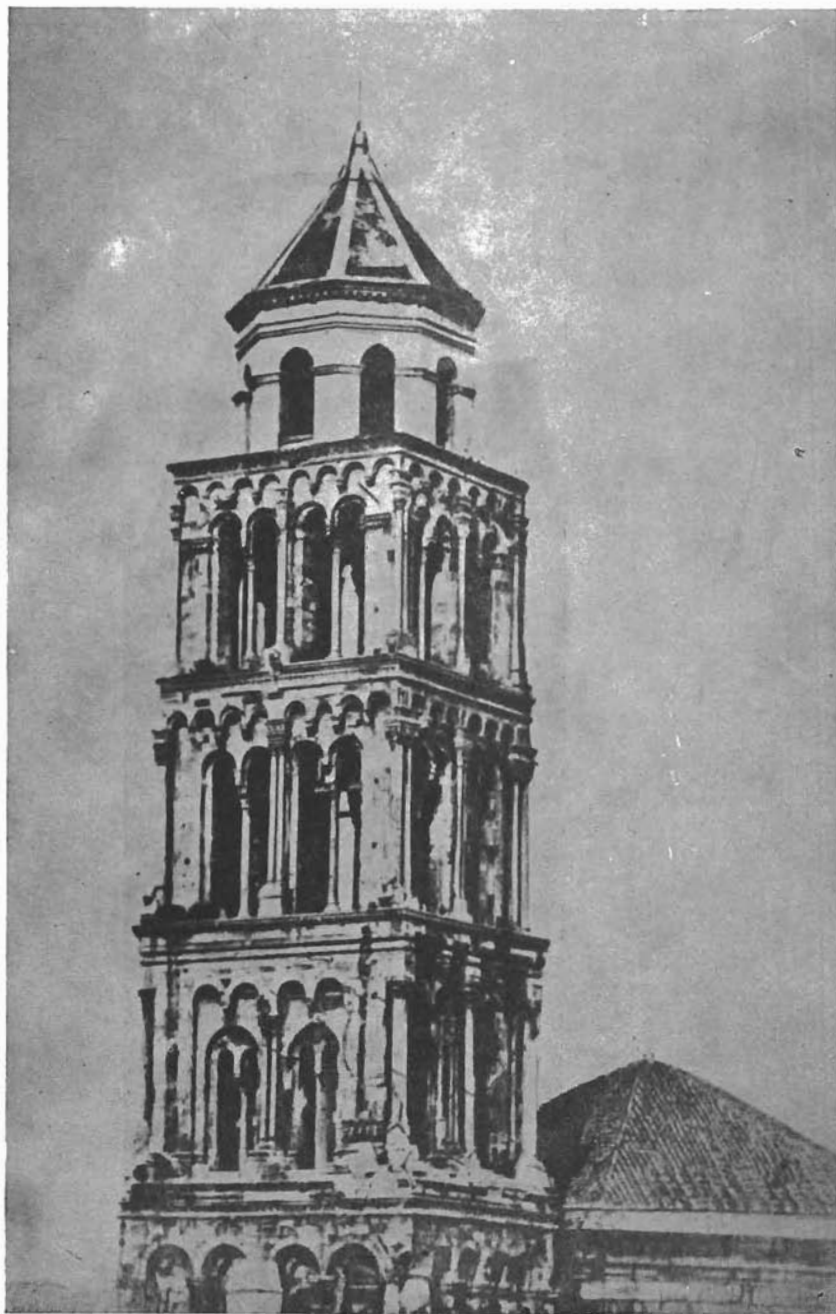
Sl. 4. Stupovi s kapitelima zvonika prije restauracije

Sl. 5. Stupovi s kapitelima zvonika prije restauracije

Sl. 6. Dvojni stupovi s kapitelima zvonika prije restauracije

Sl. 7. Zvonik splitske katedrale prije restauracije

Sl. 8. Dekorativna skulptura restauriranog splitskog zvonika

Sl. 9

Sl. 11

Sl. 10

Sl. 9. Fragmenti dekorativne skulpture starog splitskog zvonika ugrađeni u »Tusculum« u Solinu

Sl. 10. Fragmenti dekorativne skulpture u česmi »Tusculuma« u Solinu

Sl. 11. Stup s kapitelom starog splitskog zvonika u Solinu

12, 13

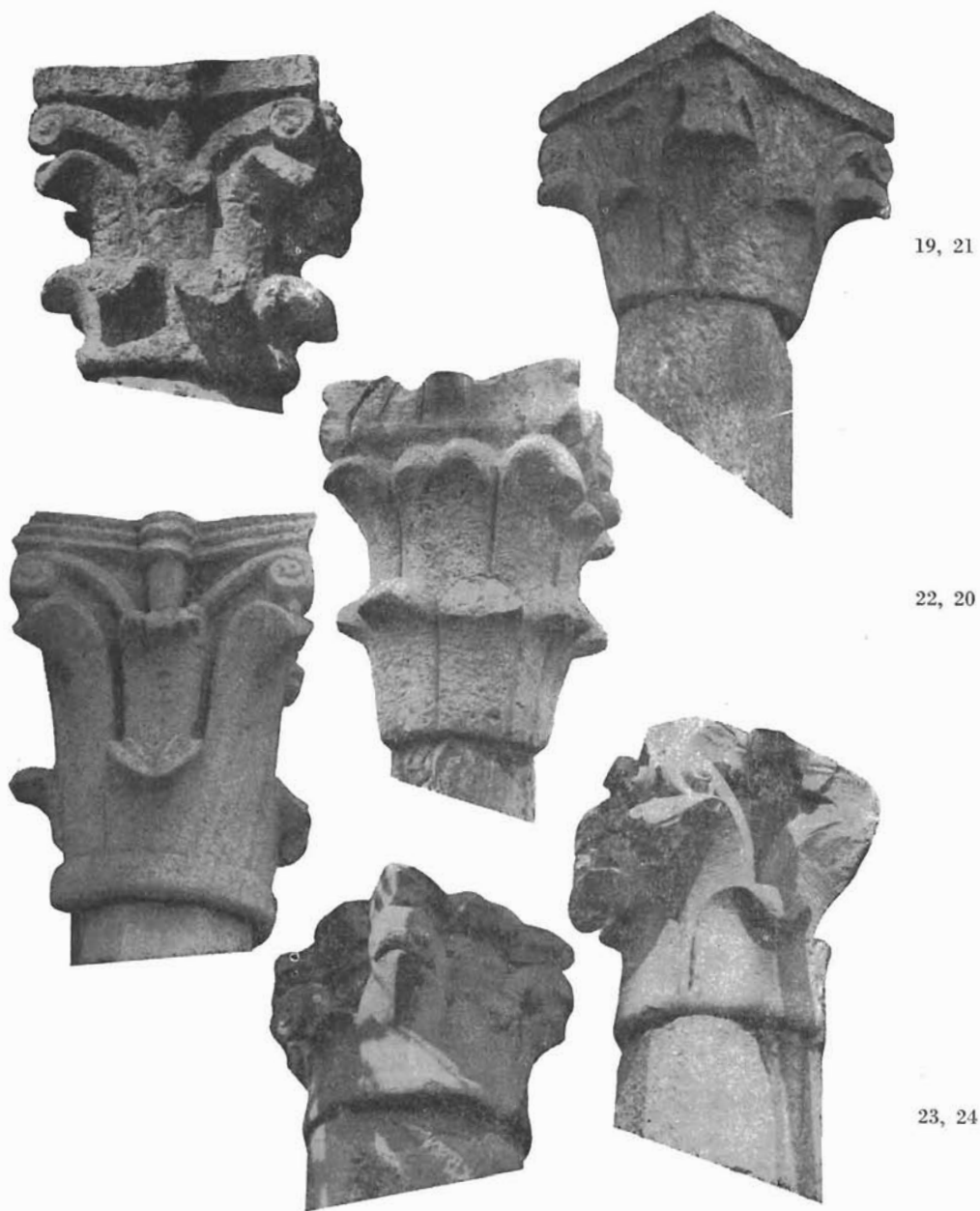

14, 15, 16

17, 18

Sl. 12-18. Kapiteli starog splitskog zvonika u Solinu

Sl .19-24. Kapiteli starog splitskog zvonika u Solinu

25, 27

26, 28

29

Sl. 25–28. Dekorativne konzole starog splitskog zvonika u Solinu. Sl. 29. Fragmenti dekorativnog vijenca starog splitskog zvonika u Solinu